УДК 342.9
DOI https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.5-2.10

КОЛІСНИК А.С.

УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ МИТНО-СЕРВІСНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

IMPROVEMENT OF ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS IN CASES RELATED TO CUSTOMS AND SERVICE ACTIVITIES

Актуальність статті полягає в тому, що натепер органи митної служби України мають забезпечувати належне виконання обов'язків, покладених на них законодавством України, зокрема і шляхом здійснення чіткого регламентування відомостей та документації, що пред'являються їм суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності. Також набуває активного розвитку процес удосконалення процедурних питань пропуску товарів через митний кордон України саме шляхом створення граничних організаційних умов для провадження системного контролю. Метою статті є визначення особливостей повноважень уповноважених органів у веденні провадження стосовно порушення правил здійснення митно-сервісної діяльності, аналіз особливостей надання митних послуг, виокремлення проблем сьогодення у сфері надання митних послуг та пропозицій щодо їх ефективного вирішення з метою вдосконалення процедури притягнення до відповідальності. У статті проведений аналіз сутності та правової природи адміністративних проваджень, пов'язаних зі здійсненням митно-сервісної діяльності. Під час проведення дослідження були розставлені акценти на визначенні юридичних властивостей митного обслуговування, проаналізовані майбутні перспективи розвитку зазначеної сфери. Наголошено, що послуги, що надаються фіскальними органами, на відміну від видимих, закріплених та часто здійснюваних функцій та завдань, як-от надання консультацій щодо розміщення товарів у відповідний митний режим тарифного та нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, апелюють та здійснюються через специфічні риси. До таких і належить так звана митно-сервісна діяльність, що полягає у здійсненні дій, що за своєю природою є допоміжними, але без існування яких митна процедура не зможе бути досконалою. Формами реалізації митно-сервісної діяльності є декларування товару, здійснення повноважень, пов'язаних із нарахуванням митних платежів, отримання дозвільних документів тощо. Були зроблені висновки та наведені авторські наукові доробки, що полягали у пропозиціях внесення нових правових норм у нормативно-правову базу України у сфері митно-сервісної діяльності з урахуванням ідеї стрімкої євроінтеграції в митну спільноту країн Європейського Союзу.

Ключові слова: *митно-сервісна діяльність, митні послуги, митне обслуговування, суб'єкт зовнішньо-економічної діяльності, митні органи.*

The urgency of the article is that today the customs authorities of Ukraine must ensure proper performance of their duties under the laws of Ukraine, in particular by clearly regulating the information and documentation provided to them by foreign economic entities. Also, the process of improving the procedural issues of the passage of goods across the customs border of Ukraine is actively developing precisely by creating the ultimate organizational conditions for the implementation of systemic control. The purpose of the article is to determine the peculiarities of the powers of authorized bodies in proceedings concerning violation of the rules of customs service, analysis of the peculiarities of customs services, highlighting current problems in the provision of customs services and proposals for their effective solution to improve prosecution. The article analyzes the nature and legal nature of administrative proceedings related to the

© КОЛІСНИК А.С. – здобувач (Науково-дослідний інститут публічного права)

implementation of customs and service activities. During the study, emphasis was placed on determining the legal properties of customs services, analyzed the future prospects for the development of this area. It is emphasized that the services provided by fiscal authorities, in contrast to visible, fixed and frequently performed functions and tasks, such as advising on the placement of goods in the relevant customs regime of tariff and non-tariff regulation of foreign economic activity, appeal and are carried out through specific features. These include the so-called customs service activity, which consists in the implementation of actions that are inherently ancillary, but without the existence of which the customs procedure can not be perfect. Forms of customs service activity are declaration of goods, exercise of powers related to the calculation of customs duties, obtaining permits, etc. Conclusions were made and the author's scientific works were presented, which consisted of proposals to introduce new legal norms into the regulatory framework of Ukraine in the field of customs service, taking into account the idea of rapid European integration into the customs community of the European Union.

Key words: *customs service activity, customs services, customs service, subject of foreign economic activity, customs authorities.*

Вступ. В умовах стрімкої євроінтеграції України постає низка проблем, що підлягають вирішенню у процесі внесення змін в наявні процедури в різних сферах. Сфера правового регулювання провадження у справах, пов'язаних із митно-сервісною діяльністю, не є винятком і являє собою фундаментальну, пріоритетну основу в інституті митного обслуговування та зовнішньоекономічної діяльності.

Адміністративне провадження у справах, пов'язаних із митно-сервісною діяльністю, є складником адміністративного процесу взагалі та проваджень у справах про адміністративні правопорушення зокрема, а також являє собою особливий процесуальний порядок діяльності із забезпечення дотримання законодавства, зокрема і норм, що регламентують митне обслуговування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Нині дана сфера потребує вдосконалення. Про таку тенденцію свідчать і низка відведених позицій у всеукраїнській Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» стосовно вдосконалення як митних послуг загалом, так і провадження у справах про адміністративні правопорушення правил щодо ведення митно-сервісної діяльності зокрема. У результаті проведеного аналізу інституту митних правопорушень встановлено, що питання недотримання приписів чинного законодавства України, яке стосується митного обслуговування, є досить неврегульованим.

Стрімкий розвиток надання митних послуг підтверджується обговоренням на доктринальному рівні можливості введення відомої концепції «сервісної держави», яка визначає діяльність митних органів як процес надання публічних послуг, а не здійснення контрольно-наглядової діяльності. Отже, оскільки діяльність Державної фіскальної служби як органу ведення митної справи виступає як елемент державного управління, дія такої концепції докорінно має змінити основу її функціонування.

Натепер органи митної служби України мають забезпечувати належне виконання обов'язків, покладених на них законодавством України, зокрема і шляхом здійснення чіткого регламентування відомостей та документації, що пред'являються їм суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності. Також набуває активного розвитку процес удосконалення процедурних питань пропуску товарів через митний кордон України саме шляхом створення граничних організаційних умов для провадження системного контролю. Справді, зазначене вказує на те, що, з урахуванням того факту, що основоположною, відправною функцією митних органів є повноваження зі здійснення адміністрування, наприклад, під час сплати митних платежів та з питань, що постають у сфері зовнішньоторговельних зносин, митні органи якомога активно набувають статус інституту, що провадить ефективну реалізацію з надання конкретних послуг у сфері публічної митної справи. Так, варто зазначити, що разом із розвитком митно-обслуговуючого інституту зростає потреба в удосконаленні регламентації провадження у справах, пов'язаних із митно-сервісною діяльністю. Отже, аналіз норм чинного законодавства в аспекті надання митних послуг та виокремлення основних ознак митного обслуговування є натепер нагальним. З огляду на інтеграцію України до митної спільноти Європейського Союзу (далі – ЄС), важливим є не тільки внесення змін до нормативно-правових актів, а й те, щоб дані зміни були максимально демократичними та відповідали принципам міжнародного права.

Постановка завдання. Мета дослідження – визначення особливостей повноважень уповноважених органів у веденні провадження стосовно порушення правил здійснення митно-сервісної діяльності, аналіз особливостей надання митних послуг, виокремлення проблем сьогодення у сфері надання митних послуг, пропозицій щодо їх ефективного вирішення з метою вдосконалення процедури притягнення до відповідальності.

Результати дослідження. Вагомий внесок у дослідження питання сутності митно-сервісної діяльності та регламентацію проваджень у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з недотриманням встановленого чинним законодавством України порядку надання митних послуг внесли чимало закордонних та вітчизняних науковців, серед яких О. Запорожець, І. Бондаренко, І. Мордвін, В. Настюк, О. Федотов, В. Тимощук, Н. Литвин, Д. Норман та інші. Авторами як на місцевому, так і на міжнародному рівні були висвітлені нагальні проблеми існування та діяльності митної служби, надання останньою митних послуг, відповідальності за порушення митного законодавства у сфері обслуговування.

На сучасному етапі розвитку законодавства на митні органи України в контексті виконання функції виконавців публічної митної справи покладений тягар створення умов для полегшення торгівлі, сприяння здійсненню транзитної діяльності та забезпечення інших основоположних прав суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Митна служба виступає ланкою економічно-торговельної системи країни, яка, окрім основної функції адміністрування в оподаткуванні та регулюванні зовнішньої торгівлі, усе активніше піддається реформуванню, отже, набуває характеру соціального, інструментального інституту, в основу якого покладено здійснення митними органами завдань, які реалізовуються крізь призму надання митних послуг.

Також варто зазначити, що одним із суб'єктів провадження митного обслуговування є Державна фіскальна служба (далі – ДФС) (зокрема, митниця як складова частина та структурний підрозділ ДФС), яка в багатьох наукових доробках іменується здебільшого сервісною службою [1; 2].

Відповідно до ст. 544 Митного кодексу України, «основним призначенням фіскальних органів є створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, забезпечення безпеки суспільства, захист митних інтересів України» [3]. У результаті проведення аналізу даної норми можна дійти висновку, що митні послуги виступають результатом діяльності фіскальних органів та підприємств у сфері надання митних послуг, основним завданням яких є сприяння здійсненню митної справи та забезпечення належного та законного виконання митних правил. У зв'язку із цим варто визначитись із значенням поняття «митна послуга».

Натепер чинне законодавство України не надає чіткого та зваженого тлумачення поняттю митно-сервісної діяльності та митної послуги загалом. Варто зазначити, що автором вже було надано визначення такому поняттю, як митно-сервісні відносини, а саме: це правовідносини, які виникають у зв'язку зі здійсненням митними органами своїх повноважень, зокрема, під час надання ними послуг за запитом споживача сервісних послуг, які регулюються нормами митного законодавства. Митно-сервісна діяльність та митна послуга тлумачаться науковцями з огляду на ознаки, що виявляються у процесі їх практичного здійснення. Так, О. Запорожець визначає митні послуги як такі, що надаються у сфері управління митною справою, спрямовані на захист економічної безпеки держави, розвиток її зовнішньоекономічних зв'язків та сприяння учасникам зовнішньоторговельної діяльності у здійснення митного оформлення [4, с. 12]. І. Бондаренко визначає, що митними послугами є передбачена законом діяльність митних органів, спеціалізованих митних установ та організацій, а також суб'єктів підприємницької діяльності, що здійснюється з ініціативи фізичних і юридичних осіб, спрямована на реалізацію прав, свобод та законних інтересів у галузі митної діяльності [5, с. 49]. Отже, у результаті проведеного аналізу норм чинного законодавства України, позицій науковців, що закріплені на доктринальному рівні, варто вказати на те, що митною послугою виступає результат провадження митно-сервісної діяльності як процесу, що здійснюється шляхом надання послуг, пов'язаних з отриманням дозвільних документів, постановлення рішень та заключення висновків стосовно прав та свобод суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності з метою регламентації процедури здійснення зовнішньоторговельних операцій.

Для надання тлумачення пропозиціям стосовно вдосконалення проваджень у справах, пов'язаних зі здійсненням митно-сервісної діяльності, варто визначитись з основними елементами останньої, зокрема із суб'єктом та предметом здійснення. Так, варто зазначити, що в результаті здійснення критичного аналізу положень Митного кодексу України доходимо висновку, що

митні послуги загалом можна поділити на такі, реалізація та надання яких належать до компетенції уповноваженого органу фіскальної служби, та такі, що надаються особами під час здійснення ними посередницької діяльності в митній сфері (митні брокери).

Послуги, що надаються фіскальними органами, на відміну від видимих, закріплених та часто здійснюваних функцій і завдань, як-от надання консультацій щодо розміщення товарів у відповідний митний режим тарифного та нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, апелюють та здійснюються через специфічні риси. До таких і належить так звана митно-сервісна діяльність, що полягає у здійсненні дій, що за своєю природою є допоміжними, але без виконання яких митна процедура не зможе бути досконалою. Формами реалізації митно-сервісної діяльності є декларування товару, здійснення повноважень, пов'язаних із нарахуванням митних платежів, отримання дозвільних документів тощо.

Однак варто зазначити, незважаючи на те, що вищезазначені види послуг є специфічними та допоміжними, хоча б опосередковано, але вони закріплені в нормативно-правових та підзаконних актах. Влучною є думка І. Мордвіна про те, що зазначена форма здійснення митно-сервісної діяльності, відповідно до положень Митного кодексу України, здійснюється Державною фіскальною Службою як адміністративні послуги, що надаються шляхом реалізації владних повноважень фіскальних органів фізичним та юридичним особам і державі [6, с. 9].

Усе вищевикладене слугує підґрунтям для висновку про те, що як матеріальна складова частина тлумачення митно-сервісної діяльності шляхом обслуговування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, так і процесуальний інститут проваджень у справах, пов'язаних із наданням митних послуг, потребують більшої конкретизації саме на законодавчому рівні.

Указом Президента України була схвалена концепція Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» [7], якою визначено чотири основні вектори, згідно з якими заплановано проведення понад шістдесяти реформ та програм розвитку країни. У даній Стратегії закріплені також напрями розвитку митної сфери, зокрема йдеться про Реформу державної митної справи та Реформу інтеграції в митну спільноту ЄС. Шлях інтеграції має полягати в перейманні від країн Європейського Союзу ключових положень щодо реґламентації, лобіювання та посилення концепції переходу від основної контрольно-наглядової функції до обслуговуючої, результатом чого стануть не тільки зміна в системі діяльності органів фіскальної служби, а й докорінні зміни у процесуальному законодавстві стосовно питання про становлення правил про порушення процедури надання відповідних послуг з обслуговування.

Процес інтеграції має проходити послідовно, з використанням та зазначенням такої побудови митної системи, що наявна й успішно розвивається у країнах Європи. Першим фундаментальним кроком має бути введення в дію концепції "New public management", яку свого часу в авторських працях досліджували такі науковці, як Л. Ашбарнер, А. Петігрю, Л. Фітцджеральд, Е. Ферлі [8], Г. Букер, К. Політ [9].

Варто вказати на те, що теоретико-практичною основою змін та введення в дію концепції «Новий публічний менеджмент» стала форма її виявлення – теорія «сервісної країни», яка розкриває повноваження органів державної влади й органів місцевого самоврядування з нового боку, полягає у новітньому підході до тлумачення діяльності держави в питаннях взаємодії із фізичною та юридичною особою. Такий підхід визначав згадану взаємодію суто як процес надання публічних послуг, а не здійснення контрольно-наглядової діяльності. Викладене вказує на те, що, оскільки діяльність Державної фіскальної служби як органу ведення митної справи виступає як елемент державного управління, дія такої концепції докорінно має змінити основу її функціонування. На сучасному етапі розвитку митної служби в Україні послуга у сфері митної справи постає прихованим примусом держави, за яким мають бути виконані певні обов'язки, які покладені на особу у зв'язку з виявлення нею бажання здійснювати зовнішньоекономічну діяльність. Такими обов'язками виступають, наприклад, подання заяви до митниці щодо обліку, як наслідок, здійснення такого обліку останньою. Тобто натепер наявна тенденція, коли, хоч і номінально, але можна вказувати на характер надання послуг, але зазначені послуги є такими, ненадання яких буде підставою для притягнення до адміністративної відповідальності. Номінальність митних послуг полягає в тому, що термін «послуга» визначається направленою на задоволення потреб шляхом надання відповідного до потреби блага. Також закордонний науковець Д. Норман [10] вказав на те, що послугою виступає певний обсяг користі, що пропонується для клієнта відповідною організацією сфери послуг.

У світлі проведення дослідження виникає влучне питання щодо того, чи отримує особа – учасник зовнішньоекономічної діяльності користь від призупинення оформлення товарів орга-

нами митної служби в разі певної невідповідності процедурі перевезення таких товарів. Знову ж таки внаслідок надання такої послуги та в разі фіксування окремих порушень особа не має права на їх усунення, вона піддається примусу, що суперечить рисам поняття «послуга».

Системний аналіз положень митного законодавства та нормативно-правової бази загалом вказує на те, що вони в контексті закріплення порядку здійснення та контролю за здійсненням митних правил мають лише перелік митних послуг. Показово, що сфера митного обслуговування перебуває на стадії розвитку, провадження у справах, пов'язаних зі здійсненням такого обслуговування, потребує конкретизованого їх закріплення, однак натепер Митний кодекс України [3] не містить деталізації щодо врегулювання відносин, які виникають під час здійснення митними органами своїх функцій у сфері забезпечення прав суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності під час здійснення митно-сервісних завдань.

Незважаючи на те, що в дослідженні зазначено низку позицій, що вказують на майбутню докорінну зміну здійснення митно-сервісної діяльності, процес практичного впровадження такої форми реалізації концепції «сервісної країни», як «сервісна митниця» неможливий без вирішення організаційно-правових та економічних проблем. Ними насамперед виступають відсутність в Україні чіткого виокремлення публічної інституції, що має провадити захист економічних інтересів учасників зовнішньоторговельної діяльності, та так званої «інструментальної» функції, сервісної інституції, мета якої полягає в основному забезпеченні зручного для учасників зовнішньоекономічної діяльності переміщення товарів через митний кордон. На думку автора, важливим аспектом для внесення змін в наявну систему може стати створення можливості переведення деяких підрозділів митної служби в електронну форму (подібно до Електронного суду, підсистеми Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи) шляхом запровадження багатофункціональних центрів із надання митних послуг, які будуть існувати на базі центрів надання адміністративних послуг та регіональних митниць, зокрема і в електронній формі, що може слугувати значному скороченню часу, що витрачається на документарну процедуру надання низки митних послуг.

До того ж серед доктринальних пропозицій є також ті, реалізація яких стане корисною для розвитку митно-сервісної діяльності, насамперед для покращення умов ведення провадження та призначення відповідальності у справах із надання митних послуг. Так, варто звернути увагу на думку Н. Литвина про те, що такі митні послуги, контроль за провадженням яких здійснюється органами доходів та зборів і які полягають у наданні дозволів на виконання визначених видів діяльності, їх призупинення й анулювання має, бути реалізовано за ініціативою зацікавленої особи [11, с. 43]. З огляду на предмет дослідження, яким є правове та практичне регулювання питань, пов'язаних із провадженнями стосовно митно-сервісної діяльності, дані зміни можуть позитивно змінити діяльність «сервісної митниці» та повною мірою забезпечити чітку реалізацію прав і основоположних свобод учасників зовнішньоекономічної діяльності, закріпити за останніми виключне право на ініціювання реалізації функцій обслуговування митними органами. Це покращить також становище осіб, поверне в інше русло питання настання адміністративної відповідальності за порушення зазначених правил. Так, без реалізації зазначеного положення відповідальність може наставати щодо суб'єктів ЗЕД, наприклад, у разі ухилення від імперативно встановлених приписів у сфері митного обслуговування. У разі введення вищевикладеної пропозиції в дію відповідальність має бути пропорційно оберненою.

Як результат дослідження нагальних проблем митно-сервісної діяльності автором були складені норми, які, на його думку, повною мірою мають реалізувати основні аспекти додаткових митних послуг у сфері подання дозвільної документації, які мають на меті не тільки забезпечення повного та неупередженого виконання органами митної служби їхніх завдань та повноважень, що встановлені чинним митним законодавством, а й забезпечення повною мірою демократичних засад, закріплених в Основному законі України.

Пропонується внесення до Митного кодексу України доповнень у вигляді таких статей:

Ст. 477–1. Порушення встановленого законодавством порядку оформлення дозвільних документів.

1. Надання посадовій особі митного органу неправдивої та/або неповної інформації про дозвільні документи на реалізацію особою – суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності права на переміщення через митний кордон товарів та/або транспортних засобів карається накладенням штрафу в розмірі 25 неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

2. Надання посадовій особі митного органу неповної інформації про дозвільні документи на реалізацію особою – суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності права на переміщення через

митний кордон товарів та/або транспортних засобів повторно карається накладенням штрафу в розмірі 50 неоподаткованих мінімумів громадян.

3. Надання посадовій особі митного органу завідомо неправдивої інформації про зміст дозвільних документів особи – учасника зовнішньоекономічної діяльності на реалізацію нею права на переміщення товарів та/або транспортних засобів через митний кордон карається накладенням штрафу в розмірі 75 неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

4. У разі, якщо у процесі провадження стане явним факт непричетності особи – учасника зовнішньоекономічної діяльності до виявленого правопорушення, відповідальність за вчинення адміністративного правопорушення у сфері митно-сервісної діяльності виключається.

Примітка. Якщо інформація про дозвільні документи є неповною, особа – учасник зовнішньоекономічної діяльності має право на усунення недоліків.

З аналізу зазначеної норми вбачається, що особа має право довести, що зазначене порушення могло статись не з її вини. Ч. 4 встановлює імперативне правило, за яким відповідальність за вчинення адміністративного правопорушення виключається, наприклад, у разі, якщо дозвільні документи містять неправдиву інформацію не з її вини, а з вини установи, що їх видала. Для неупередженого встановлення зазначеного факту автор пропонує внесення змін до Митного кодексу України в частині введення в дію обов'язкової експертизи.

Ст. 515. Експертиза та висновок експерта.

7. Посадова особа митного органу, у провадженні якої перебуває справа про порушення митних правил, зобов'язана винести постанову про призначення експертизи у випадках:

1. Встановлення джерела походження інформації в дозвільних документах, що під час перевірки посадовою особою митного органу була визнана неправдивою.

Для забезпечення проведення незалежного дослідження у процесі проведення обов'язкової експертизи автор пропонує встановити відповідальність за правопорушення, що полягає у фактичному перешкоджанню провадженню.

Ст. 477–2. Порушення встановленого законодавством порядку проведення призначеної обов'язкової експертизи.

1. Ненадання уповноваженій особі митного органу з метою проведення обов'язкової експертизи первісного дубліката дозвільного документа, що під час перевірки був визначений як такий, що має неправдиву інформацію щодо реалізації особою – суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності права на перевезення товарів та/або транспортних засобів через митний кордон, карається накладенням штрафу в розмірі 150 неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

Висновки. Отже, зроблено такі висновки.

Провадження у справах щодо митно-сервісної діяльності у світлі інтеграції України до митної спільноти Європейського Союзу виступає одним з основних аспектів, на яких зосереджені акценти вдосконалення.

Реформування митної діяльності стосується і сфери надання митних послуг, у зв'язку із чим поточне законодавство потребує змін з урахуванням світових демократичних тенденцій розвитку права. Запровадження відповідальності за окремі порушення правил надання митних послуг створить не лише нові необхідні обмеження для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, а й надасть низку демократичних прав для захисту ними своїх законних інтересів.

Митно-сервісна діяльність є такою, розвиток якої внесе докорінні зміни в діяльність митної служби. Концепція «сервісної держави» полягає у виокремленні з-поміж низки функцій та завдань Державної фіскальної служби основоположного соціально-економічного інституту, що полягатиме в забезпеченні суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності повним обсягом митних послуг, водночас виключатиме їхній примусових характер.

У результаті проведеного аналізу низки вагомих позицій науковців, положень чинного законодавства України автором були запропоновані власні норми, що, на його думку, підлягають затвердженню з підстав зіставлення в них як існування примусу з боку держави, так і положень, що є прямим утіленням демократичних приписів. Запровадження саме такого тандему приписів зробить ще один крок у реалізації інтеграції в митну спільноту ЄС.

Список використаних джерел:

1. Федотов О. Адміністративно-правова концепція організації діяльності митниці ДФС України: сполучення, зв'язок, взаємодії. *Адміністративне право і процес.* 2015. № 1 (11). С. 221–223.

2. Тимощук В. Адміністративні послуги : посібник. Швейцарсько-український проєкт «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». ТОВ «Софія-А», 2012. 104 с.

3. Митний кодекс України : Закон України від 13 березня 2012 р. № 4495–VI. *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17.

4. Запорожець О. Шляхи підвищення якості митних послуг. *Інноваційна економіка.* 2018. № № 3–4. С. 12–16.

5. Бондаренко І. Послуги в галузі митної справи. *Митна справа.* 2004. № 6. С. 46–52.

6. Мордвін І. Адміністративні послуги податкових органів України : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2013. 20 с.

7. Указ Президента України про схвалення Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» від 12 січня 2015 р. № 5/2015. *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015.

8. The New Public Management in Action / E. Ferlie et al. Oxford : Oxford University Press, 1996. 298 p.

9. Pollitt C. Public Management Reform : A Comparative Analysis. Oxford : Oxford University Press, 2000. 392 p.

10. Norman D. Service management. Strategy and leadership in Service Business. New York, 2000. 202 p.

11. Литвин Н. Шляхи вдосконалення діяльності митних органів у сфері надання адміністративних послуг. Дослідження теоретичних аспектів та розробка системи оцінювання ефективності митних процедур. Хмельницький : Державний науково-дослідний інститут митної справи. 2015. 65 с.